

I. Ulászló (1440–44)

Habsburg Albert halála után a kérdés az volt, hogy a primogenitura (elsőszülöttség) vagy a szabad királyválasztás elve érvényesüljön. Az első esetben, mivel Erzsébet királynő még csak állapotos volt, meg kellett várni, hogy fiút szül-e. A Cillei Ulrik és Garai László által vezetett főúri csoport ezt akarta, s Erzsébet sem akart a másik jelölt, Ulászló felesége lenni. Mikor fia született, úgy döntött, hogy kész tények elé állítja a magyar főurakat. Kottáner Ilona nevű udvarhölgyével ellopatta a Szent

I. Ulászló

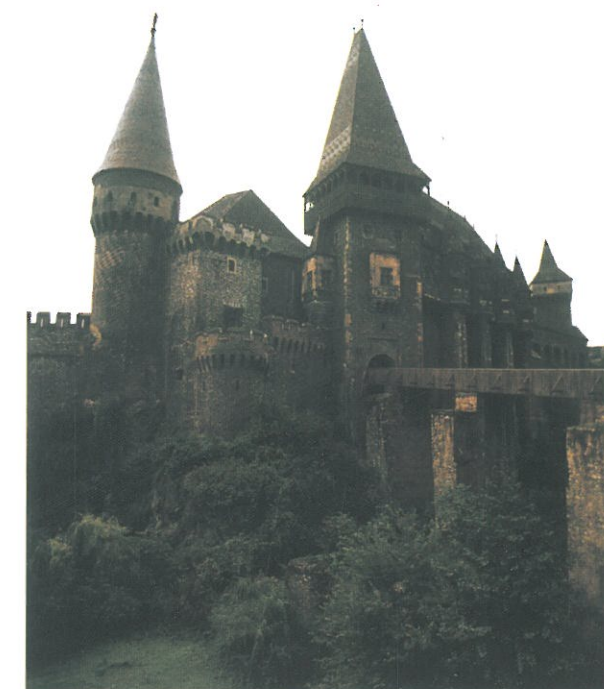
Koronát, és a három hónapos csecsemőt, V. (Utószülött) Lászlót 1440-ben királlyá koronáztatta. Ezután Erzsébet a huszitákat ráuszította a Felvidékre, majd a koronával és fiával együtt Bécsbe menekültek, ahol III. Frigyes vette pártfogásba őket, aki így szeretett volna beleavatkozni a magyar ügyekbe. A másik párt a szabad királyválasztás elve alapján III. Jagelló Ulászló lengyel királyt kívánta a trónon látni. Ulászló anyai ágon rokonságban volt az Anjoukkal. 1434-óta uralkodott, s 1440 márciusában Krakkóban megválasztották magyar királlyá is, ugyanis a hagyományos perszonáluniós formától külpolitikai segítséget vártak a török ellen. Az ellopott Szent Koronát azonban nem tudták az új uralkodó fejére helyezni, ezért a rendek oklevelet állítottak ki, melyben érvénytelenítették V. László megkoronázását, s kijelentették, amint a korona megkerül, Ulászlót azonnal megkoronázzák. Az 1440-ben kezdődött, két évig tartó háborúskodást 1442 decemberében a győri béke zárta le, melyben Erzsébet elismerte Ulászló királyságát, de megtartotta a birtokában levő területeket. Az Ulászló-párt végleges győzelmét az jelentette, hogy Erzsébet pár nap múlva meghalt, így pártja vezetés nélkül maradt. V. László III. Frigyeshez került, akit egyelőre a birodalom ügyei foglalkoztattak, így elismerte a győri szerződést. Az ország végre az egyre gyakrabban támadó török elleni védekezésre fordíthatta energiáit.

Az új király hatalomra kerülésében nagy szerepe volt Hunyadi Jánosnak, aki az 1442 és 1453 közötti időszakban döntően befolyásolta mind a kül-, mind a belpolitikát. Éppen ezért, bár volt hivatalos királya Magyarországnak, nyugodtan beszélhetünk az 1440-es évek kezdetétől a „Hunyadiak korá”-ról, mely időszak 1490-ig, Mátyás haláláig tartott.

Hunyadi János származásáról a legellentmondóbb nézetek ütköztek. Egyes krónikák arról írnak, hogy „csekély lovagrendű családból ... szerény és csekély ... nemzet-ségből származott”, míg a 15. századi történetíró, Thuróczy János „nemes és fényes havasalföldi nemzetségből” eredezteti. Voltak, akik Zsigmond király törvénytelen gyermekének tartották – később Mátyás is ezt „támogatta” –, mások Lazarevics István szerb fejedelmet emlegették apjaként. Bonfini – Mátyás történetírója – az ókori római Corvinus nemzetséggig vezette vissza a Hunyadiak származását, mégpedig a Hunyadi család címerállatára, a hollóra (corvus) utalva. A „holló” miatt többen rokonságot feltételeznek a havasalföldi Basarab vajdák és a Hunyadiak között, mivel ezek címerállata is a holló volt. Az igazság az, hogy ezeket az elképzeléseket semmi sem támasztja alá. A sokféle mendemonda elsősorban a hihetetlen gyorsan emelkedő, ragyogó pályafutásuknak köszönhető. Az első biztos adat a családról 1409-ből, Zsigmond király egyik okleveléből származik. Az írás „Serba fia Vajk udvari vitéz alkalmas helyeken és időben hű szolgálataival szerzett kiváló érdemeit” említi, amiért

Zsigmond Hunyad várát ajándékozta a családnak. Valószínű, hogy az előkelő származású havasalföldi család ezután kerülhetett Magyarországra, s Thuróczy János szerint is Vajkot udvari vitézként Zsigmond hozta az országba. A Havasalföldön előkelőnek számító család Magyarországon csupán a középnemesség tehetősebb csoportja közé kerülhetett, s majd csak Hunyadi János révén emelkedtek a vezető méltóságok sorába.

Hunyadi János 1407 körül láthatta meg a napvilágot, s bár kisgyermekkorát Hunyadon töltötte, nagyon korán – a kor nemesifjaihoz hasonlóan – főnemesek kíséretébe (familiájába) került. Apjához hasonlóan katonának készült, s ezért „korán megszokta, hogy hideget, mele-

Vajdahunyad vára

get egyaránt eltűnjön, és ezt állandó gyakorlással fejlesztette” – írta a környezetéhez tartozó Pannoniai András. A nagyurak kíséretében nemcsak katonai, hanem jogi, birtokigazgatási ismereteket is szereztek a nemesifjak. Először Csáki György székely ispán, majd később Lazarevics István szerb despota apródja lett, s végül az Újlakiak szolgálatába szegődött. Házasságot kötött **Szilágyi Erzsébet**tal, mellyel a délvidéki vagyonosabb köznemességgel került szorosabb kapcsolatba. Zsigmond király udvarába 1430-ban kerülhetett, s a következő évben Itáliába ment, ahol majd két évet töltött Milánóban. Itt a milánói herceg szolgálatába állott, s elsajátította a magas színvonalon álló **itáliai hadművészetet** (pl. zsoldos-vezér típusú hadvezetés). 1433-ban a hazatérő Zsigmonddal ő is Magyarországra jött, s az uralkodót 1200 arany kölcsönrel segítette ki. Ez azért lényeges, mert e zálogügy indította el a későbbi hatalmas birtokszerzéseket. 1436-ban Csehországba kísérte Zsigmondot, s itt megismerkedett a **cseh husziták harcmodorával**. Fontos tanulságot jelenthetett neki a gyalogság és a tábori tüzéség erejének felismerése, vagy a huszita szekérvár alkalmazása. Habsburg Albert uralkodása alatt már a török hadszíntéren kellett harcolnia, s ez indította el őt azon a pályán, melyen néhány év alatt köznemesből az ország első emberévé vált.

A török már 1438 tavaszán betört Erdélybe, ahol nemrégben fejeződött be a parasztfelkelés, s így szinte egyáltalán nem volt lehetőség a védekezésre. A következő évben elesett Szendrő vára, s ebben az időben csak Hunyadi János könyvelhetett el sikereket, minek eredményeképpen megkapta a szörényi báni tisztséget. Ezzel **zászlósúr** lett, de egyelőre a legutolsó az országnagyok sorában. A királyválasztó küzdelmekben Hunyadi egyértelműen az Ulászló-pártiak közé tartozott. Az **1441-es bátaszéki** (vagy bátafői) csatában Újlaki Miklós és az ő vezetésével sikerült legyőzni az Erzsébet-párti erőket. A győzelem után Ulászló király egymás mellé rendelve őket, nekik adta az erdélyi vajda, a temesi ispán és a nándorfehérvári főkapitányi címeket. Mivel Újlaki főleg a királyi udvarban tartózkodott, a déli határok védelmét Hunyadinak kellett megszerveznie. Ez egyedül nehéz volt ugyan, de legalább senki sem avatkozott bele elképzeléseibe.

Törökellenes harcok

Hunyadi János 1442-re az ország leghatalmasabb urai közé emelkedett, s olyan főúr volt, aki az egyéni érdekei mellett az országét is a szívében viselte. Első komolyabb csatájában 1441 nyarán Iszhák béget győzte le Nándorfehérvár környékén. Ezután igyekezett a hadseregét és a várait is olyan állapotba hozni, hogy a kisebb török támadásokat könnyűszerrel ki tudja védeni. **1442-ben** két, a korábnál nagyobb méretű török akció következett. Először **Mezid bég** támadott, s mintegy 17 ezer főnyi seregével az első ütközetben legyőzte a magyarokat, a másodikban azonban Hunyadi diadalmaskodott. Itt döntő szerepet kapott az, hogy ő és Kamonyai Simon páncélt cseréltek. A török így Kamonyaira összpontosította erejét, aki hősi halált halt, de eközben Hunyadi könnyebben irányíthatta hadseregét. 1442 szeptemberében már az európai török tartományok egyesített serege támadott. Hunyadi győzött, s még a török krónikások is kénytelenek voltak elismerni, hogy „az iszlám serege olyan vereséget szenvedett, hogy azt mondani sem lehet”. A diadal igazi jelentősége az volt, hogy mind a magyar, mind az **európai közvéleményt felrázta**. A jóval kisebb létszámú magyar seregek ugyanis bebizonyították, hogy hadművészettel, megfelelő összehan-

goltsággal legyőzhető a nagy létszámú török sereg. Hunyadi **ezután mindig támadó elképzeléssel lépett fel**, hiszen csak így tudta ellensúlyozni az ellenség számbeli fölényét. Hadseregében egyre nagyobb létszámban alkalmazott zsoldosokat, sőt szükség esetén igénybe vette a parasztnak támogatását is. (Majdnem azt mondhatjuk, hogy szinte „szenvedélyévé vált” a török elleni küzdelem!)

A „hosszú hadjárat”

1443-ban az előző év sikerei fellelkesítették a keresztény Európát. Támadó hadjáratot vártak Hunyaditól, s az esélyeket növelte az is, hogy II. Murád szultán belső problémákkal küszködött. Hunyadi is úgy vélekedett, hogy az ellenséget távol kell tartani az országtól, saját területén kell gyengíteni. Végül **célja a török Európából történő kiűzése** volt, ehhez azonban összefogás kellett. A magyar főurak igyekeztek bandériumaikat feltölteni, Hunyadi is nagy anyagi áldozatokat hozott (32 ezer aranyat adott az előkészületekhez). IV. Jenő pápa e célra megadóztatta az egyházi jövedelmeket, s bár nem sikerült szélesebb európai összefogást létrehozni, külföldi zsoldosok is csatlakoztak Hunyadihoz. Brankovics vajda támogatásával a sereg összlétszáma elérte a 35 ezer főt. Az **1443 júliusában megindult hadjárat** célja Drinápoly elfoglalása volt, s ezért Hunyadi nem

Csata a törökkel

törődött a közbülső török várakkal. (Az időpont szokatlan volt, hiszen ősszel és télen ekkor nem háborúztak!) Csak gyors felvonulással lehetett elkerülni azt, hogy a törökök egész seregüket mozgósíthassák. Gyorsasága sikerrel járt, elfoglalta **Krusevácot**, majd Nist, s a hadjárat legnagyobb ütközetében a Morava mezőn megsemmisítő vereséget mért a törökökre. A győzelem hatására a balkáni népek is küldtek segélycsapatokat, s **Szófia** elfoglalása után a had Drinápoly ellen vonult. Erre már II. Murád szultán is rendezte belső ügyeit, és gyorsan

Európába vezette hadseregét. Eltorlaszolta a **Balkán-hegység hágóit**, s ezzel megállította az előrenyomulást. Hunyadi elrendelte a visszavonulást, s hazafelé még két győzelmet aratott az öt üldöző törökök felett. A később „**hosszú hadjárat**”-nak nevezett támadás 1444 januárjában ért véget. Egész Európa Hunyadiról beszélt, s valóban ritka a hadtörténetben az, hogy egy hadsereg több ezer kilométert tesz meg ellenséges területen csatavesztés nélkül. Természetesen ezekkel a sikerekkel semmi sem dőlt el, hiszen a törökök szinte kimeríthetetlen tartalékokkal rendelkeztek. Ennek ellenére Európa most már egy újabb támadás megszervezésén fáradozott.

Békekötés

A hadjárat igazi sikerei az utána felajánlott békében mutatkoztak meg, melynek feltételei rendkívül kedvezőek voltak. A **hosszabb béke** fejében II. Murád felajánlotta Szendrőt és Galambócot, visszaadta a szerb területeket, és megígérte a foglyok kiadását és 100 ezer arany hadisarc kifizetését. Emellett biztosította a magyar uralkodót, hogy szükség esetén akár 30 ezer harcost is rendelkezésére bocsát belső harcaihoz. **Drinápolyban** rögzítették a békefeltételeket, majd a követség **Váradra** ment, hol a magyar király megerősítette a békepontokat. Ulászlóra azonban közben külső nyomás nehezedett, a pápa mindenképpen új hadjárat megindítására akarta rábírní. Bizánc, Velence és Genova is támogatásáról biztosította Hunyadit. Megígérték, hogy megakadályozzák a török seregek áthajózását a tengerszorosokon. A magyar uralkodó ennek hatására megesküdtött Cesarini Julian bíborosnak, hogy 1444 nyarán hadjáratot indít a Balkán visszafoglalására. A bíboros azzal nyugtatta meg Ulászló lelkiismeretét, hogy a hitetlen törökök korábban tett eskü érvénytelen, felesleges tehát betartani.

A várnai csata (1444)

Az **1444** szeptemberében **megindult hadjárat** azonban egyáltalán nem a tervek szerint sikerült. Hunyadi seregének létszáma mindössze 20 ezer fő körül mozgott, s most a szerbek sem voltak hajlandók segíteni. Ez a létszám csak a fele volt a hosszú hadjárat alattinak, s Hunyadi csak azért mert elindulni, mert bízott a szövetségesek ígérétében, miszerint Ázsiában tartják a szultán haderőt. A bizánciak azonban passzívak maradtak, s a szövetséges hajóhad túl kis létszámú volt a feladat végrehajtására. Ráadásul a genovaiak inkább az ellenséget segítették, s pénzért átszállították őket a tengerszorosokon. A törökök fő hadereje is átkelt tehát Ázsiából, s a mintegy 80 ezer fős sereg a gyorsan előrenyomuló magyarok hátába került, és elvágta a visszavonulás útját. A döntő összecsapásra 1444. november 10-én **Várna mellett** került sor. A csata sikeresen kezdődött, hiszen a jól felállított magyar sereg legyőzte a szárnyakon harcoló török lovasságot. Ekkor azonban Ulászló váratlan rohamot indított a középen álló janicsárság ellen. A közelharcban a király is elesett, fejét lándzsára tűzték. A megzavarodott magyar sereget már Hunyadi közbeavatkozása sem tudta összerendezni. A magyarok vereséget szenvedtek, és még az éjszaka folyamán elhagyták székértáborukat. Csupán az volt a szerencsájük, hogy a szultán maga sem hitte el, hogy ilyen gyors győzelmet aratott. Cselt sejtett, ezért egy napig nem támadott. Hitelt érdemlő források szerint a magyar sereg egyötöde elesett a várnai csatában, köztük több főpap és főúr (köztük Cesarini Julian) is.

Hunyadi kormányzósága (1446–52)

Míg Ulászló uralkodása alatt elsősorban a külpolitikára irányult a figyelem, addig halála után a belpolitika került az érdeklődés előterébe. Minden esély megvolt arra, hogy Magyarország darabokra essen szét, s az 1445-re összehívott országgyűlésnek ezt kellett megakadályoznia. Elismerték V. László királyságát, de csak azzal a feltétellel, ha III. Frigyes lemond a gyámkodásról, s a király hazatéréséig az országban **hét főkapitány** gyakorolja a hatalmat. Ezt az ún. **jogátruházási elméletre** hivatkozva tették, miszerint kivételes esetekben az országgyűlés a király nélkül is eldönthet fontos kérdéseket. Ezek a döntések egyértelműen Hunyadinak kedveztek. Ő és Újlaki is a főkapitányok közé tartoztak, és az ország területének nagyobb része nekik jutott. Hunyadinak a Tiszántúlra (Erdéllyel együtt), Újlakinak a Duna-Tisza közére és a Dunántúlra szűlt a megbízatása, a maradék öt főkapitány a Felvidéken osztozott. A belháború veszélye ezzel lecsökkent, s Hunyadi egyre nagyobb befolyásra tett szert familiárisai révén. Elérte például azt, hogy **Vitéz Jánost** nevezzék ki **váradi püspökké**, s vele olyan ember került a püspöki székbe, aki lelkes híve volt az országos törökellenes összefogásnak. Mivel III. Frigyes nem engedte vissza az országba V. Lászlót, a rendek – a király kiskorúságának idejére – Hunyadi Jánost **1446**-ban Magyarország kormányzójává választották, aki ezzel az ország első embere lett.

Hunyadi János

A kormányzóvá választást a királynéülkülségtől (interregnum) való félelem indokolta. Az ilyen időszakok ugyanis a jogrend megingásához és az ország darabokra hullásához vezethettek, s ez gyengítette volna a külső ellenállóképességet is. A kormányzóság **átmeneti formát jelentett**, mely elméletben elismerte V. László uralmát, a gyakorlati hatalmat azonban a kormányzónak adta át. Hunyadi kezét több kérdésben is megkötötték. Korlátozták a birtokadományozási jogát, nem rendelkezhetett szabadon a királyi jövedelmekkel, hatalmát az országtanács ellenőrizte, melyben köznemesek is részt vettek. Hunyadi az országban **rendkívül nagy befolyással** rendelkezett (28 vár, 57 mezőváros, több mint 1000 falu és mintegy 4 millió hold ura volt, magánvagyon a királyét meghaladta!), ennek ellenére korántsem volt sikeresnek mondható belpolitikai törekvéseiben. Bár az 1447-es országgyűlésen nagy eredményeket ért el (rendelkezhetett az összes királyi jövedelmekkel, megszüntették a főkapitányságokat), sőt a **közne-messég is egyre nagyobb szerepet kapott** a bárók ellenőrzésében, a törvények többsége papíron maradt. Nem sikerült legyőznie Cillei Ulrikot, sőt sok nyugatmagyarországi várat III. Frigyes is megtartott. A Felvidéken „uralkodó” cseh Giskra ellen is többször vereséget szenvedett. A bárók hatalmát tehát nem sike-

rült megtörnie, bár egyre nagyobb szerepet szánt a belpolitikában a köznemeseknek. 1439 után majd két évtizeden keresztül csaknem évente tartottak országgyűléseket, amiken részt vettek a nemesi megyék követei. Bár lelkesedtek Hunyadiért, az igazi összefogás nem történhetett meg, mert az országgyűléseken általában familiárisként szerepeltek, tehát uruk utasításait kellett követniük.

Belső nehézségei ellenére Hunyadi nem adta fel törökellenes terveit. 1445-ös támadása még nem hozott eredményt, de két év múlva villámhadjáratban már visszaállította a Havasalföld feletti magyar uralmat. 1448-ban az albán Szkander béggel szövetkezve támadott, de Brankovics szerb despota most sem csatlakozott, csupán az átvonulást engedte meg. Az Európában állomásozó szultán azonban megelőzte Hunyadi seregét Rigómezőnél csatába kényszerítette, ahol már korábban megszállta az összes stratégiai fontos pontot. Elzárta az albán utánpótlás útját is, így a rigómezei csata a magyarok vereségével végződött. A menekülő Hunyadi Brankovics elfogatta, s csak magyarországi területek fejében engedte szabadon. A kudarc meggyengítette Hunyadi belső helyzetét is, a legfontosabb tanulságot azonban az olasz kortárs vonta le: „A török 70 ezer ember veszteséget sem érez meg, ha ázsiai seregét át tudja hozni Európába”. Hunyadi is belátta, hogy a török erőfölény kiegyenlíthetetlen, ezért visszatért a zsigmondi politikához. A magyar támadó politika abbamaradt, s elsősorban az ország védelmét próbálták megerősíteni. A védelmi vonalat segítették azok az államok is, melyeket Hunyadi hadjáratai tettek szabaddá a törökkel szemben.

V. László királysága (1452–58)

1452-ben lejárt Hunyadi kormányzói megbízatása, s a „hazaengedett” V. Lászlónak átadta a hatalmat. A gesztus csupán jelképes volt, hiszen ő maradt a főkapitány és a királyi jövedelmek kezelője. Fia, Hunyadi László horvát-szlavón bán lett, Vitéz János pedig az alkancellári tisztséget töltötte be. Ráadásul a király továbbra is Cillei Ulrik társaságában Prágában és Bécsben tartózkodott, a front így a Hunyadiak és a Cilleiek között húzódtott.

V. László

1453-tól ismét a Konstantinápolyt elfoglaló törökök kerültek a figyelem középpontjába. **II. Mehmed** belekezdett világhódító terveinek megvalósításába, melynek első lépcsője Szerbia déli részének 1454-es meghódítása volt. Mivel a magyarok segítettek a szerbeknek, a szultán Nándorfehérvár elfoglalásával akarta elejét venni a további ilyen akcióknak. Esélyei jók voltak. A **III. Callixtus** pápa által meghirdetett kereszties hadjárat nem talált visszhangra, és a Magyarországra érkezett ferences szerzetes Giovanni de Capistrano (Kapisztrán János) toborzókörútja sem hozta meg a várt eredményt. (A pápa ekkor rendelte el a déli harangszót, imádkozásra buzdítván a híveket a Magyarországot fenyegető török támadás miatt.) Bár 1456 elején az országgyűlés rend-

kívüli adót szavazott meg, s a király elrendelte a nemesi felkelést, a főurak nagy része nem mozdult. Hunyadi túlzottan nagy hatalma is szembefordította a bárókat, ezért csak saját 10 ezer fős seregére és nagyjából ugyanennyi délvidéki keresztiesre támaszkodhatott.

A 80 ezer fős török sereg támadása 1456. július 4-én indult, s a várat Kórogyi János macsói bán és Szilágyi Mihály 7000 fős katonasága védte. A szultán körbezárta a védőket, s mivel nem tartott segítségtől, a kiéheztetés mellett döntött. Az események akkor gyorsultak fel, mikor Hunyadi vízi csatában áttörte az ostromzárat, biztosítva ezzel az utánpótlást. A nagy török rohamra július 21-én került sor, s a csapatok egy része eljutott a fellegvárig (itt rántotta magával Dugovics Titusz az egyik zászlót kitűző törököt), de Hunyadi felmentő serege visszaszorította a támadókat. Bár a következő támadással várni akart, másnap a várból kiszivárgó keresztiesek akcióba kezdtek. Hunyadi kénytelen volt a spontán támadás élére állni, ami váratlan sikert hozott. Elfoglalták a török ágyúkat, és azzal lötték az ellenséget. Bár a szultán is bekapcsolódott a harcba (meg is sebesült), az ostromlók saját táborukba szorultak vissza. A török sereg még aznap éjszaka elvonult a vár alól. Üldözésre nem került sor, mert a táborban pestisjárvány tört ki, a keresztiesek tovább akartak harcolni s a huszita eszmék is terjedőben voltak, így fel kellett oszlatni a kereszties hadat. A járványnak áldozatul esett Hunyadi és Kapisztrán is. Közben V. László seregével Nándorfehérvár felé közeledett.

Hunyadi János halála után fia, László került a család élére, s az 1456-os országgyűlésen megígérte, hogy a királyi várakat és jövedelmeket visszaszolgáltatja. Mikor a király és kísérete megérkezett Nándorfehérvárra, Hunyadi csak őket engedte be a várba, seregeiket kizárta. Ezután szóváltás történt Cillei Ulrik és Hunyadi között, mire a Hunyadi-hívek lemeszárolták Cilleit és kíséretét. V. László ezután Hunyadi Lászlónak adta apja megürült tisztségeit, és megígérte, hogy nem áll bosszút. Budára érkezése után azonban (1457-ben) elfogatta Hunyadi Lászlót, Mátyást és több bizalmas hívüket, s halálra ítélte őket. Az ítéletet egyedül Lászlón hajtották végre, s a király – Mátyást is magával víve – előbb Bécsbe, majd Prágába ment. Itt halt meg váratlanul még ugyanebben az évben, s megkezdődtek a harcok a megüresedett trónért.

Nándorfehérvár

Mátyás belpolitikája

Hunyadi Mátyás 1443-ban született **Kolozsvárott**, Hunyadi János második fiaként. A kornak megfelelően lovagi nevelést kapott, de emellett írni és olvasni is megtanult. Kiváló latin tudása miatt már egész fiatalon többször tolmácsolt apjának. Tanítója, **nevelője Vitéz János** volt. 1455-ben eljegyezték Cillei Erzsébettel, kinek családja a Hunyadiak politikai vetélytársa volt. Ezután Mátyás a királyi udvarba került kamarásnak, majd bátyja halála után az uralkodó magával vitte fogolyként Prágába. V. László halála után szerteágazó tárgyalássorozat kezdődött, Mátyás ügyében. Vitéz

Hunyadi Mátyás

János Podjebrád György cseh kormányzóval egyezett meg, hogy Katalin nevű lányát Mátyás fogja feleségül venni. (Cillei Erzsébet korábban elhunyt.) Az apósjelölt ezután a magyar főurak megpuhításához látott hozzá (pl. Újlaki Miklós). Közben **Szilágyi Mihály** és Mátyás anyja, Erzsébet a Garaiakkal egyezett meg. Megállapodásuk az volt, hogy hazahozzák Mátyást, és királlyá választják. Ennek fejében az új uralkodó nem áll bosszút bátyja halála miatt a Garaiakon, sőt feleségül veszi Garai Annát. Mátyásnak tehát két menyasszonyjelöltje és sok támogatója volt már hazaérkezése előtt. Így az **1458 januárjában tartott királyválasztó országgyűlésen** jelentős előnnyel indult, de Szilágyi Mihály semmit sem akart a véletlenre bízni. 15 ezer fegyveressel érkezett a rákosi gyűlésre, s ez végül is kellő hatással volt a vonakodó főurakra. 1458. január 24-én királlyá választották a még mindig Prágában tartózkodó Hunyadi Mátyást. Az új uralkodó februárban Magyarországra érkezett. Megkoronázni ugyan nem tudták, hiszen a korona III. Frigyesnél volt, de ünnepélyesen a királyi trónra ültették (**intronizáltak**).

A hatalom megszilárdítása

A 15 éves Mátyás feladatai egy gyakorlott politikust is próbára tettek volna, de ő – elsősorban tanácsadói révén – kiválóan megoldotta őket. Nem tartotta be a Garaiakkal kötött szerződést (nem vette el Garai Annát feleségül), sőt leváltotta Garai László nádort. Szilágyi Mihály nehezebb falat volt. A királyválasztó gyűlésen 5 évre megválasztották Mátyás mellé kormányzónak, s ő valóban gyámkodni szeretett volna az uralkodó felett. Igazából azonban nem volt alkalmas a politizálásra, ezért Mátyás inkább a török ellen küldte, ahol több hasznát látta volna. Szilágyi nem volt képes elviselni a döntést, s a **Garaiakkal** karöltve **szervezkedni** kezdett a király ellen. Az

uralkodó erre Világos várába záratta, majd a déli végekre küldte. Szilágyi török fogásba esett, s a szultán kivégeztette. Ezután a Garai–Újlaki liga következett, akik ellenkirályként 1459-ben megválasztották III. Frigyeset. Az akció sikertelennek bizonyult, mert a magyar főurak többsége Mátyás oldalán maradt, sőt a pápa legátusa, Carvajal bíboros is inkább a korona kiadására buzdította Frigyeset. Két összecsapás is történt a németekkel, de a helyzetet Garai László halála oldotta meg. A király kibékült ellenfeleivel, sőt magas méltóságokba emelte őket. A harmadik feladatot a huszita **Jan Giskra** legyőzése jelentette, akit Erzsébet királyné (Habsburg Albert özvegye) támogatott. Mátyás győzelmei hatására Giskra különböző szomszédos uralkodóknak felajánlotta a magyar koronát és szolgálatait, s csak Mátyás és III. Frigyes kibékülése után sikerült „kipiszkálni” a Felvidékről. A magyar uralkodó Arad megyében adott neki birtokokat, katonáinak nagy részét pedig zsoldosként felfogadta.

Megtörtént tehát a rendteremtés, egyedül a **magyar korona visszaszerzése** maradt hátra. Mátyást ebben segítették III. Frigyes belső nehézségei és II. Pius pápa támogatása, aki egy későbbi törökellenes hadjárat reményében támogatta a magyar királyt. **1463-ban**, a bécsújhelyi megállapodással visszakerült Magyarországra a korona. III. Frigyes 80 ezer forintot kapott a „Szent Korona megőrzéséért”, megtarthatta a magyar királyi címet, Mátyást fiává és szövetségesevé fogadta. A magyar uralkodó megkapta Sopron városát és megígérte, amennyiben törvényes örökös nélkül hal meg, a Habsburgok öröklik a magyar trónt. A visszakapott koronával 1464-ben királlyá koronázták Mátyást, s törvénybe foglalták, hogy a továbbiakban a koronát Visegrádon kell őrizni. Ezzel megtörtént a hatalom megszerzése és törvényesítése, megkezdődhetett tehát az új kormányzat kiépítése.

Gazdasági intézkedések

Az uralkodó egyik fő célja az volt, hogy a jövedelmek minél nagyobb részét kivonja a rendi ellenőrzés alól. Az eddigi – bárók által választott – főkincstartók több-kevesebb sikerrel, de beleszóltak a királyok pénzügyeibe. Mátyás hatalomra kerülése után azonnal kialakította a budavári udvarbírói hivatalt, s a tisztséget udvari méltóságból csak az uralkodótól függő hivatallá tette. Élére olyan köznevesek és polgárok kerültek, akik szakemberek voltak. Talán leghíresebb volt közülük a polgári származású Ernuszt János, aki tevékenysége jutalmául báróságot kapott. A **kincstartóság** tehát a király megbízható hivatalává vált.

Reformjának másik célja az volt, hogy a befolyó jövedelmeket megnövelje. Az 1467-es országgyűlésen megszüntették a kamara hasznát, s helyette a **királyi kincstár adóját** (tributum fisci regalis) vezették be. Az újítást két dolog jelentette. Korábban sokan szereztek mentességet jobbágyaik számára az állami adók alól, most pedig az uralkodó mindenki számára kötelezővé tette az új adó befizetését (még a privilegizált csoportok – erdélyi nemesek, kunok, jászok és a jobbágytelken élő nemesek is adóztak). A másik újítás az volt, hogy **megváltozott az adószedés rendszere**. Károly Róbert óta telkenként szedték be az adót (kapuadó), még ha több család is élt ott, mostantól családonként kellett fizetni évi húsz dénárt. A rendszeres adókon kívül nagy jövedelemforrást jelentettek a rendkívüli hadiadók, melyeket – háborúk alkalmával vagy ürügyén – évente akár többször is beszedhettek. Ez mindig forintos adó volt (egy hízott disznó ára).

Megmaradtak természetesen az egyéb **jövedelemforrások** is (regálék, vámok). A harmincadvám esetében annyi változás történt, hogy új néven jelent meg (koronavám) és itt is megszűntek a korábbi mentességek. Növelhették még a királyi bevételeket más források is (telekkatonaság megváltása, külföldről kapott segélyek, betöltetlen egyházi javadalmak stb). Itáliai beszámolók alapján a királyi jövedelmek Mátyás idejében a következőképpen oszlottak meg:

Kincstári adó és segély	250 000 forint
Szászok adója	25 000 forint
Szabad királyi városok adója	22 000 forint
Zsidók adója	4 000 forint
Románok ötvenedadója	2 000 forint
Sóbevételek	80 000 forint
Pénzverő- és bányakamarák	60 000 forint
Koronavám	50 000 forint

Az uralkodó éves bevételei nagyjából 500 és 750 ezer forint körül mozoghattak. Legnagyobb részüket az állami adók tették ki, ami egyben a fejlődés irányát is mutatja. A problémát továbbra is az jelentette, hogy az adók rendszertelenül érkeztek a királyi kincstárba, mely emiatt többször üresen állt.

Államszervezeti intézkedések

Az uralkodó nemcsak a gazdaság területén, hanem máshol is igyekezett a **csak tőle függő hivatalszervezet** kialakítására. Korábban két tanácsadó és legfőbb bírói ügyeket intéző testület működött. A nagykancelláriát és a titkos kancelláriát

Mátyás-dombormű

most Mátyás összevonta. Az új **királyi kancellária** élére Vitéz János váradi püspök és Várdai István kalocsai érsek került. Ez utóbbi számított a hivatal tényleges vezetőjének. A peres ügyek növekedése miatt átszervezték a bíróságokat is. Mátyás a különös és a személyes jelenlét bíróságait összevonta és „**királyi személyes jelenlét bírósága**” néven egyesítette. Az élére személynök került, aki nemcsak a nemesség, hanem a városok ügyében is döntött. Az új hivatalokban **egyszerűbb származású hivatalnokok** ültek. Mátyás többször is polgári, sőt jobbágysorból felemelt híveit helyezte kormányzati vezető pozíciókba. (A leghíresebb közülük Bakócz Tamás, a későbbi esztergomi érsek, aki paraszti származású volt, de nagyon fontos megjegyeznünk, hogy hatalmas egyházi karriert futott be!) Mivel Mátyásnak köszönhették felemelkedésüket, támogatták uralkodójukat a bárók ellen.

Katonai reformok

A korszerűtlen nemesi haderő helyett, amint lehetett, Mátyás egy **csak tőle függő zsoldoshadsereget** épített ki. Erre Giskra legyőzése után kerülhetett sor, hiszen a sereg alapját a meghódolt husziták adták. Ahogy növekedtek a bevételek, úgy lehetett bővíteni a létszámot. Az 1480-as években már 15-20 ezer katona szolgálta a királyt. A zsoldosok többségét csak rövidebb időre tudta felfogadni, hiszen eltartásuk **hatalmas kiadásokkal járt**. A lovasok havi 3, a gyalogosok havi 2 forintot kaptak. Egy 15 ezer fős zsoldossereg állandó fenntartása évi 300-500 ezer forintba került! A katonaságnak négy fegyverneme volt: nehézlovasság, könnyűlovasság, gyalogság és tüzérség. A könnyűlovásokat mozgékonyaságuk miatt elsősorban a betolakodó törökök ellen használták. A gyalogság inkább védekező feladatokat látott el az ütközetekben, az ágyúk helyett pedig még mindig a hasznosabb ostromgépeket alkalmazták. A zsoldosok nagyobb része **idegen származású** (cseh, lengyel és kisebb számban német) volt. Mátyás hadseregét az utókor „fekete sereggént” tartja számon. Az elnevezés valószínűleg a király halála után keletkezett, s eredete a mai napig tisztázatlan. Lehetséges, hogy utolsó vezérükről (a „fekete” Haugwitz Jánosról) vagy az uruk halála után viselt fekete szalagról kapták nevüket.

A központosítás időszaka (1471–90)

Mátyás erőskezü politizálása és reformjai természetesen nem találtak mindenhol tettszésre. Gyakran döntött egyedül, tanácsadói megkérdezése nélkül. A hatalmas adók egyrészt erősítették a király uralmát, másrészt viszont lázadásokat eredményeztek. Ezek élére sokszor korábbi megbízható emberei álltak. Az 1467-ben bevezetett adóreform váltotta ki az első fegyveres ellenállást is. Bonfini szerint „a királyt már rettegni kezdik a főurak, mert más irányítását nem tűri, csak a maga akaratára hallgat, minden főúrtól szóltan tiszteletet és azonnali engedelmességet követel”. Az Erdélyből kiinduló mozgalomban a köznemesek is részt vettek. Mátyás a felkelőket leverte, a főurakat megkímélte, a köznemesek közül viszont többeket kivégeztetett. Másodszor **1471-ben** kezdődött **összeesküvés** Mátyás ellen, melynek több oka volt. A király nem tartotta be az adókivetés törvényben megszabott feltételeit, sokszor nem vette figyelembe bírái döntéseit, egyedül ítélkezett. Ráadásul sokan nehezményezték a túlzottan aktív nyugati politikát. Az alattvalók az ország nagy részén a túlzott adók miatt a mocsarakba menekültek. A mozgalom élére Vitéz János esztergomi érsek és Janus Pannonius pécsi püspök állt. Mindketten sérelmezték azt is, hogy Mátyás elhanyagolja a török elleni védekezést. Uralkodójelöltjük Kázmér lengyel királyfi volt, aki sereggel be is tört az ország területére. Közben azonban Mátyás engedményeket tett, s ezzel megosztotta ellenzékét. Az adományok következtében többen átálltak, a lengyel trónkövetelő pedig fegyverszü-

Vitéz János

netet kért, és kivonult az országból. A király Vitéz Jánost elfogatta és Esztergomban őriztette annak 1472-ben bekövetkezett haláláig. A betegen menekülő Janus Pannonius is még ebben az évben meghalt. Az összeesküvés célját „többszörösen” nem érte el, hiszen – bár nem állt véres bosszút – ezután Mátyás egyre kevésbé bízott meg az általa felemelt tisztségviselőkben. **Külföldi hivatalnokok** jelentek meg az udvarban, s a zsoldoshadsereg szerepe fokozatosan megnövekedett. Uralmában egyre inkább érvényesült a „**törvények felett álló király**” eszméje. Bár az országgyűlést össze-összehívogatta, inkább csak a feszültségevezetés egyik eszközének, „kibővített királyi tanácsnak” tekintette. Jóváhagyta a törvényeket, de azután a saját elképzeléseinek megfelelően rendeletekkel kormányzott. A korlátlan hatalmat azonban az általa fel-emelt főurak ellenállása és a működő rendi mechanizmus miatt nem tudta megvalósítani. A központosított hatalom így nem a társadalmi fejlettségnek, hanem elsősorban személyes képességeinek volt köszönhető. Mátyás halála után ezért omlott össze olyan gyorsan minden.

Mátyás külpolitikája

A török kérdés

Külpolitikai téren az uralkodó mindvégig megosztotta figyelmét a török veszély és nyugati törekvései között. Bár megválasztásakor ígéretet tett a pápának, hogy „Minden gondot, fáradságot és bölcsességet, amit fel tudunk mutatni, azt mindenekelőtt a hit terjesztésének fogjuk szentelni” – valójában **inkább csak védekező jellegű harcokat** folytatott a török ellen. Pedig II. Mehmed szultán mindent megtett az ígéret betartatása érdekében. Már 1458-ban megtámadta Szerbiát, s a következő évben el is foglalta. 1462-ben Vlad Drakul havasalföldi vajda magyarokkal támogatott seregei szenvedtek vereséget, s ugyanebben az évben az adófizetést megtagadó bosnyák királyt is elfogta és kivégeztette a szultán. Ezzel Bosznia északi része és vele együtt a kulcsfontosságú Jajca vára is elveszett, s az ország körüli védőháló egyre foszladozott.

1463-ban Mátyás támadott, és a boszniai hadjáratban visszafoglalta **Jajca** várát. Bár Bosznia déli területeit nem sikerült fennhatósága alá vonnia s kisebb-nagyobb harcok később is folytak, ezen a részen Mátyás haláláig fennmaradt a status quo, a törökök és magyarok tulajdonképpen megosztottak. A békét segítette az, hogy a szultán is el volt foglalva keleti területeivel, s a magyar uralkodó is inkább nyugat felé tekintett. Kisebb török betörések azonban továbbra is folytatódtak, sőt Mátyás arra is hajlandó volt, hogy a portyázókat átengedje az országon a gazdag stájer területek kirablására. A törökkérdés tehát nem rendeződött véglegesen.

A király ellenzéke folyton felrótta, hogy az uralkodó elhanyagolja a török elleni harcot s a hadiadót nem a megfelelő célokra fordítja. Mátyás ezzel szemben arra hivatkozott, hogy egyedül úgysem képes a török kiűzésére a Balkánról, ráadásul nem lát garanciát arra, hogy III. Frigyes nem támadja hátba, míg ő a déli területeken harcol.

Támadás helyett az uralkodó inkább a **védelmi rendszer** minél teljesebb **kiépítésére** fordított gondot. A Zsigmond óta épülő rendszer két, egymástól mintegy száz kilométerre húzódó végvárláncból állt. A külső tulajdonképpen az

ország határain kívül húzódott, a belső pedig Temesvártól a tengerpartig. A törvények a helyi földesurakat az adott határszakasz védelmére kötelezték, s a határmenti tisztségviselőknek – erdélyi vajda, temesi ispán, macsói bán, szlavón bán, horvát bán – is meghatározott számú katonát kellett kiállítaniuk. Sokszor megkapták a végvárrendszer mögött fekvő vármegyéket is, Kinizsi Pál például 10 megye fölött rendelkezett. A rendszer elsősorban védekezésre szolgált, de kisebb támadásokra is képes volt, a harcokat a határokon kívül tudta tartani. Néha ugyan a királyi seregek is fel kellett vonulnia, de a végvárak alapvetően teljesítették feladataikat.

Az újabb déli hadműveletek az 1470-es évek közepén kezdődtek, mikor is – Mátyás sziléziai hadjáratát kihasználva – török sereg tört be a Temesközbe. 1474-ben megtámadták Moldvát is, itt azonban hatalmas vereséget szenvedtek az erdélyi vajda által támogatott románoktól. Ezek után Mátyás szinte rákényszerült egy támadó hadjárat indítására, melyben 1476-ban elfoglalta a stratégiai nem túlságosan fontos **Szabács** várát. Az utolsó jelentős török támadás 1479-ben történt, mikor egy nagyobb sereg **Erdélybe** tört be. A kenyérmezői csatában a Kinizsi Pál és Báthori István által vezetett magyar katonaság nagy győzelmet aratott. (A hagyomány szerint ezután táncolt fogai közt egy törökkel Kinizsi Pál.) Ezzel le is zárultak a török akciók, hiszen II. Mehmed halála után (1481) a békésebb politikát folytató II. Bajazid került a török trónra.

Mátyás törökellenes politikáját sokan bírálják passzivitása miatt, a valóságban azonban inkább realitásnak tekinthetjük. A török terjeszkedés visszaszorítását a 15. század közepén már csak egy széles európai összefogás tette volna lehetővé. Egyedül végrehajtott támadásai, kudarcai csak a törökök önbizalmát növelték volna. Sokszor a nyugati hódításokat is a török elleni „kudarcc” kompenzálásának tartják, vagy az erőforrások összegyűjtésével indokolják azokat. A valóság sokkal egyszerűbb, Mátyás dinasztiaalapító szeretett volna lenni, elismertetni, hogy a Hunyadiak nem felkapaszkodott kisnemesek.

A cseh háborúk

Csehország nemcsak a területszerzés miatt volt fontos Mátyás számára, hanem **ugródeszkát** is jelentett egyben, hiszen a cseh korona választófejedelmi címmel járt a német birodalomban, sőt utat nyithatott a **császári cím felé** is. A beavatkozásra az adta a lehetőséget, hogy 1466-ban a Szentszék eretnekké nyilvánította Podjebrád György cseh királyt, mert engedélyezte országában a huszita áldozási módot. A cseh katolikus ellenzék kapott az alkalmon, és több uralkodónak is felajánlotta a koronát. Brandenburgi Frigyes és IV. Kázmér lengyel király visszautasították, Mátyás viszont keresztreszt hadjáratot indított volt apósa ellen. **1468-**

A Hunyadiak címere

ban 20 ezres sereggel betört a cseh területekre, s a következő évben elfoglalta Morvaország és Szilézia jelentős részét. Bár a katolikus rendek megválasztották királyuknak, Csehországot nem tudta elfoglalni Podjebrád Györgytől.

1471-ben változott a helyzet, ugyanis **Podjebrád meghalt**. A cseh rendek a 15 éves lengyel Ulászlót választották királyukká (1490-től magyar uralkodó is), és ő 1474-ben szövetséget kötött III. Frigyesrel Mátyás ellen. A Habsburg–Jagelló koalíció ezután megpróbálta visszafoglalni a sziléziai várakat Mátyástól. A 70 ezres sereg elől a magyar király Boroszló várába húzódott, s teljesen egyedi taktikát alkalmazott: „Titkon Lengyelországba küldte Szapolyai Istvánt és Kinizsi Pált, e serény és vitéz vezéreket, kiknek bátorsága nagy és hűségük mindig odaadó volt. Válogatott könnyűlovasság ment velük portyára. Meghagyva nekik, ne állapodjanak meg sehol, ostromba ne bocsátkozzanak, de Lengyelországot széltében-hosszában száguldozzák át, pusztítsák, gyújtogassák, tűzzel-vassal mindenütt kegyetlenkedjenek.” A távoli akciók megtették hatásukat, az ostromlók kértek fegyverszünetet Mátyástól. A cseh küzdelmekkel párhuzamosan 1477-től III. Frigyesrel is szembekerült a magyar uralkodó, s ezért 1479-ben a csehekkel megkötötték az **olmützi békét**. Ebben Mátyásé lett Szilézia, Morvaország és Luzsice, s neki nagyon megfelelt ez a kompromisszumos megoldás, hiszen Csehország elfoglalására úgysem lett volna ereje.

Háborúk III. Frigyesrel

Az 1463-as bécsújhelyi béke hosszú időre rendezte az osztrák–magyar viszonyt, de a két uralkodó kapcsolata sohasem volt problémamentes. Ez céljaik szemből állásából következett: Frigyes a magyar trónt, Mátyás pedig a császári címet akarta megszerezni. Már 1476-ban a nápolyi király lányával, **Aragóniai Beatrixszal** kötött házassága is diplomáciai célokat szolgált, Itáliában próbált szövetségeket keresni

III. Frigyes ellenében. 1477-től kezdődtek a **fegyveres összecsapások**, melyek szoros összefüggésben voltak a cseh ügyekkel. III. Frigyes a Habsburg–Jagelló szövetség miatt Ulászlónak adta a cseh választófejedelmi méltóságot. Erre válaszként Mátyás hadat üzent a császárnak, arra hivatkozva, hogy az nem tartotta be ígéretét. 1477-ben 17 ezer fős sereggel támadt Ausztriára, s ez olyan gyorsan történt, hogy Frigyes nem is tudott számottevő hadat kiállítani ellene. Megmozdult erre a pápai diplomácia, hiszen a Szentszék Mátyást inkább egy törökellenes hadjárat élén szerette volna látni, s az év végén aláírt korneuburgi (vagy gmundeni) béke a magyar diplomácia sikerét jelentette. Frigyes elismerte a cseh trónigényt, sőt beleegyezett 100 ezer forint hadisarc kifizetésébe.

A második háború 1482-ben indult, mert a császár nem egyenlítette ki tartozását. Mátyás most már területszerzésre törekedett, mely jól jöhetett volna a későbbi – császárságért folyó – küzdelemben. Katonailag érthető volt a támadás, hiszen zsoldosait „foglalkoztatni kellett”, politikailag viszont a helyzet rossz mérlegelését mutatta. III. Frigyes fia, Miksa ellenében ugyanis esélytelenül próbálkozott a legmagasabb birodalmi cím elnyerésére. A háborúban Mátyás ismét megelőzte a császári sereg összegyűjtését, a várakat éheztetéssel foglalta el, s a hat évig tartó háború alatt csupán kétszer volt szükség nagyobb csatára. 1485-ben **sikerült elfoglalnia Bécs városát**,

ahová áthelyezte székhelyét és udvarát is. A meghódított területeken meghagyta az eredeti igazgatási rendet, a magyar hivatalnokoknak csupán ellenőrző szerepük volt. 1487-ben Bécsújhely elfoglalásával véget értek a harcok, melyek területszerzéssel jártak ugyan, de a fő cél nem valósult meg. III. Frigyes elérte, hogy 1486-ban fiát, Miksát választották meg német királlyá.

A trónutódlás bonyodalmai

A bécsújhelyi megállapodás értelmében csak törvényes örökös kaphatta meg a magyar koronát, Mátyásnak azonban nem volt ilyen utóda. Első felesége után nem maradt gyermeke, s második házassága is gyermektelen volt. Egyetlen fia Edelpöck Borbálától származott, de Corvin János törvénytelen gyermek volt, így nem örökölhette a koronát. Mátyás azonban – miután Beatrixtól nem lett gyereke – **Corvin Jánost akarta a trónra erőltetni**. Mivel felesége maga is szeretett volna az egyre többet betegeskedő Mátyás helyett uralkodni, ezért mindent megtett, hogy férje szándékát keresztülhúzza. Az uralkodó többféle módszerrel igyekezett fia hatalmát megerősíteni. Adomány formájában lassan a herceg kezébe került a Hunyadi-birtokok legnagyobb része. Az 1485-ös nádori törvénycikkek a nádor szerepét növelték a királyválasztó országgyűlésen, megbízható embere, Szapolyai Imre nádor azonban 1487-ben meghalt. Külföldi támogatásban bízva megkérte a milánói herceg leányának (Sforza Mária) kezét fia számára. A herceg bele is egyezett a jegyességbe, de Mátyás életében nem történt meg a házasságkötés.

Hunyadi Mátyás 1490 áprilisában **Bécsben halt meg** agyvérzés következtében. Igazából sem a trónutódlást, sem a megszerzett tartományok ügyét nem tudta megnyugtatóan rendezni. Amennyire erősnek tűnt állama uralkodásának idején, olyan gyorsan omlott össze halála után.

Befejezésül érdemes egy-két szót szólnunk Mátyás **reneszánsz udvaráról**. Uralkodása alatt szemmel láthatóan kiemelkedett a többi város közül Buda és Pest. A két testvérváros ekkortól vált igazán az ország központjává, de fejlettségét tekintve még így is messze elmaradt Európa jelentős városaitól. Az Itáliából induló humanizmus befogadása nehezen ment Magyarországon. Egyedül Vitéz János és váradi „udvara” igyekezett elterjeszteni az új eszméket, majd az 1470-es évektől Mátyás budai palotája vált központtá. Ekkor már tömegesen érkeztek Itáliából a művészek Budára, s a magyar király Európa legfőbb **mecénásainak** sorába lépett. A reneszánsz stílusú építkezéseket jól példázza a **visegrádi nyári palota** és a budai vár bizonyos részei. (Az

Corvina Mátyás korából

előbbi udvarában álló kútból ünnepélyes alkalmakkor felváltva fehér és vörös bor folyt!) Európa-hírű volt a Mátyás által alapított könyvtár, a **Bibliotheca Corviniana**, 2500 kötetével csak a vatikáni könyvtár vetekedhetett. A kódexek (korvinák) jelentős része Mátyás megrendelésére Itáliában készült, de itt is volt másoló- és könyvkötő műhely. A király a korabeli tudományosság teljességének összegyűjtésére törekedett. Első könyvtárosa **Galeotto Marzio** volt, aki Janus Pannonius révén került Magyarországra. Az ő munkájának köszönhető, hogy Mátyás személyiségét jobban megismerhettük. 1473-ban **Hess András** nyomdát alapított, ez azonban nem bírta a „versenyt” a kódexekkel, ezért nem maradt fenn sokáig. Nagyon sok külföldi humanista megfordult a királyi udvarban, de az igazán nagy nevek hiányoztak. Bár Mátyás érdeklődését és műveltségét nem vitathatjuk, a hihetetlen gyűjtőszrenvedély és az udvari pompa egészen biztosan **propagandacélokat** is szolgált. Európa felé is bizonyítani akarta dinasztiaalapítási törekvésének jogosságát. 1467-ben **Pozsonyban egyetemet** alapított, melynek első vezetője Vitéz János volt. Sajnos ez sem kerülhette el elődei – a Nagy Lajos által létrehozott pécsi és a Zsigmond által alapított óbudai egyetem – sorsát, lassan elsorvadt. A történeti irodalomból két szerzőt érdemes kiemelni. **Antonio Bonfini** Itáliából érkezett és több évet töltött Mátyás udvarában. A király megbízásából írta meg a magyarok történetét (*Rerum Hungaricum Decades*). A másik **Thuróczy János** ítélmester, akinek *Chronica Ungarorum* című munkája nemcsak a régi idők, hanem saját korának eseményeit is ismerteti.

A MAGYAR TÁRSADALOM A 15. SZÁZADBAN

A jobbágyok

Az előző században kialakult egységes jobbágyság csak jogilag volt hasonló helyzetben, hiszen az egyre erősödő árutermelés **gazdaságilag nagy különbségeket** hozott létre. Emellett a parasztság helyzetét alapvetően két dolog befolyásolta: az ország belső viszonyai és az adóterhek nagysága. A század folyamán a háborúkból alaposan kijutott a társadalom 90%-át adó, majd 3 milliós parasztságnak. Az **adóterhek** is folyamatosan **növekedtek**. Az állami adó, mely Zsigmond korában még csak évi 20 dénárt jelentett, Mátyás alatt már 1,32 forint volt. Mivel ezt családonként kellett fizetni, a kisebb családok összeköltözéssel védekeztek ellene (nagy családot). Így megnőtt a pusztán maradt jobbágytelkek száma, melyeket valószínűleg megműveltek továbbra is, de az állami adót nem fizették és a földesúr is beérte kisebb járandósággal, hiszen így is jól járt. A „feketemunka” jobb megélhetést eredményezett a parasztok számára, így nem hagyták ott urukat. A szabad költözködési joggal rendelkező jobbágyok főleg a peremterületeken éltek az elvándorlás lehetőségével, északon elsősorban Giskra garázdálkodásai, délen pedig a török betörések miatt.

A gazdasági különbségek miatt egyre nőtt azok száma, akik csonka telken éltek vagy **zsellérek**ké váltak. Ez utóbbiakat azok jelentették, akik 1/4-nél kisebb jobbágytelkekkel vagy még annyival sem rendelkeztek. A század végére a jobbágyság 20%-át tette ki ez a réteg. Fontos megjegyeznünk, hogy a töredék telken élés nem mindig jelentett elszegényedést, hiszen sokszor a telek maradék részét kedvezőbb feltételek mellett tudták bérelni. A gazdag parasztok napszamosokat alkalmaztak, szőlőiket zsellérekkel műveltették meg. Közülük sokan a mezővárosokba költöztek, sokan a földesúr gazdasági tisztségviselőivé vagy falusi bírónak „emelkedtek”. Ezeknek a lehetőségeknek csorbítása, megakadályozása eredményezte a századvégi elégedetlenségeket.

A városok

A középkori polgárság és az uralkodó kapcsolata egyre erősödött a század folyamán. A királynak is érdeke volt a támogatás, de a magyar városok inkább **rászorultak az uralkodókra**, mint fordítva. Az árutermelés a városok számának növekedését eredményezte, de többségében mezővárosok jöttek létre. A korszakban a polgárság inkább gazdaságilag számított, politikailag nem jelentett komoly erőt. Az uralkodók sem igényelték részvételüket az országgyűléseken – még Mátyás is csak egyszer hívta meg őket –, s a városok sem törekedtek politikai szerepre. A király nagyjából 30 város gazdasági erejére támaszkodhatott. Közülük tartoztak a szabad királyi városok (Nagy-sombat, Pozsony, Sopron, Buda, Bártfa, Eperjes, Kassa), a királyi bányavárosok, a személynöki városok és az erdélyi szász városok. A század első felében – Zsigmond

idejében – a király elsősorban a határvárosokat támogatta, míg később Mátyás a **központi fekvésűeket** részesítette **előnyben**. Megerősödött Buda, Pest, Szeged és Székesfehérvár gazdasági szerepe, legfőképpen Buda fellendülése indult meg. A század második felében **egyre több német telepedett le** itt, egyesek bekerültek a városi tanácsba is. A magyarok és németek mindinkább elkülönültek, a német kereskedőcsaládok csak egymás közt házasodtak.

A városok lakosság száma 1–6 ezer körül mozgott, csak Budán és Pesten éltek 10 ezernél többen. A bevándorlás folyamatos volt, elsősorban azok költöztek a városba, akiknek már korábban is kiépült gazdasági kapcsolataik voltak. Az ipar és a belkereskedelem mellett a polgárok fontos bevételi forrása volt a mezőgazdaság (zálogföldek, szőlők), de a legjövendősebb vállalkozást továbbra is a távolsági kereskedelembe történő bekapcsolódás jelentette. A hagyományos értelemben vett városok mellett túlnyomó többségben a mezővárosok jellemezték Magyarországot. Számuk közel ötszáz volt, s alig különböztek a falvaktól, hiszen a lakosok többsége mezőgazdasággal foglalkozott. Mátyás uralkodása idején elsősorban az alföldi állattenyésztő és kereskedő városok fejlődtek sokat.

A földbirtokosok

Az arisztokrácia kiváltságos helyzetét a származás és a nagybirtok adta meg. Magyarországon is a birtok nagysága szabta meg a beleszólást az állam ügyeibe. A királyi birtokok eladományozása a században is folytatódott, s csak Mátyás idejében állt meg. **A bárói réteg egyre zártabbá vált**, amit Mátyás „nyitottabb” politikája sem tudott megváltoztatni. Bár a korábbi tartományúri hatalomhoz hasonlóan nem tudtak kiépíteni, törekedtek befolyásuk megőrzésére. Ennek eredményeképpen jöttek létre a 15. század elején a bárói szövetségek vagy más néven ligák. Ezek átmeneti jellegűek voltak, mert a főúri családok hatalmi érdekeinek megfelelően változott összetételük. A bárói rend jogi kialakulása a század végére történt meg.

A **nemesség** a 15. század folyamán is tovább **differenciálódott**. Döntő többségük maga művelte földjét, ezek életmódja nem sokban különbözött a jobbágyokétól. Mátyás időnként még adót is szedett a jobbágytelken élőktől, és sok esetben a gazdagabb jobbágyok magasabb életszínvonalon éltek, mint ők. Jogilag viszont alapvetően különbözött a helyzetük a jobbágyoktól, hiszen ők **bekapcsolódhattak a politikai életbe**. Igényük erre nem nagyon volt, a megyei ügyekben inkább a középnemesség vett részt. Ez utóbbi már járatos volt a szokásjogban – még ha esetleg írni és olvasni nem is tudtak – és ismereteit a megyei törvényszékeken vagy a királyi adminisztrációban kamatoztathatta. Mátyás idejében hangadónak számítottak az országgyűléseken, s a király szövetségeseit jelentették. Helyzetük viszont sajátos volt, hiszen az uralkodót támogatták, de többségük valamelyik báró familiárisa volt. Önállóságukat a politikai életben az határozta meg, hogy a vármegyében a nemesi vagy a főúri birtokok voltak többségben.

SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

- A magyarok elődeiről és a honfoglalásról (Szerk.: Gyórfy György) Gondolat, Budapest, 1958
 A művészet története – A gótika és a Távolság-Kelet Corvina, Budapest, 1992
 A művészet története – A művészet kezdetei Corvina, Budapest, 1990
 Anderle Ádám: Spanyolország története Móra, Budapest, 1992
 Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij: India története Kossuth – Gondolat, Budapest, 1981
 Az ősi magyar hitvilág (Szerk.: Diószegi Vilmos) Gondolat, 1978
 Ágh Attila: A történelem kérdőjelei Magvető, Budapest, 1974
 Ágh Attila: Betemetett nyomok, emlékek rönkje Móra, Budapest, 1981
 Bakay Kornél: A magyar államalapítás Gondolat, Budapest, 1978
 Baktay Ervin: India története Budapest, é. n.
 Balázs György – Szelényi Károly: Magyarok
 Benke József: Az arabok története Kossuth, Budapest, 1987
 Bertényi Iván: Magyarország az Anjouk korában Gondolat, Budapest, 1987
 W. M. Bray – E. H. Swanson – I. S. Farrington: Az újvilág Helikon, Budapest, 1989
 C. Cahen: Az iszlám a kezdetektől az Oszmán Birodalom létrejöttéig Gondolat, Budapest, 1989
 Chadwick – Evans: A keresztény világ atlasza Equinox, Oxford, 1990
 Csató Tamás – Gunst Péter – Márkus László: Egyetemes történelmi kronológia Tankönyvkiadó, Budapest, 1987
 Dercsényi Dezső: Nagy Lajos kora Akadémia, Budapest, 1990
 G. Duby: A lovag, a nő és a pap Gondolat, Budapest, 1984
 G. Duby: A katedrálisok kora Gondolat, Budapest, 1984
 G. Duby – R. Mandrou: A francia civilizáció ezer éve Gondolat, Budapest, 1975
 J. B. Duroselle: Európa népeinek története Officina Nova, Budapest, é. n.
 Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában Panoráma, Budapest, 1977
 Dümmerth Dezső: Az Anjou-ház nyomában Panoráma, Budapest, 1982
 Engel Pál: Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig Háttér, Budapest, 1990
 Finácz Ernő: A középkori nevelés története Könyvért. Váll., Budapest, 1985
 Fischer – Fabian: A német császárok Európa, Budapest, 1985
 P. Fitzgerald: Az ősi Kína Budapest, 1979
 Fodor István: Verecke híres útján... Gondolat, Budapest, 1975
 E. Friedel: Az újkor kultúra története I–III. Holnap, Budapest, 1993
 Gonda Imre – Niederhauser Emil: A Habsburgok Gondolat, Budapest, 1987
 Gergely Jenő: A pápaság története Kossuth, Budapest, 1982
 Gyórfy György: István király és műve Gondolat, Budapest, 1983
 Hajnal István: Az újkor története Révai, Budapest, 1936
 H. Hearder: Olaszország rövid története Maecenas, Budapest, 1992
 Herczeg Gyula: Magyarország külpolitikája 896–1919 Kossuth, Budapest, 1987
 Hogyan éltek elődeink? (Szerk.: Hanák Péter) Gondolat, Budapest, 1980